

Faaborg-Midtfyns Kommune

Enger nord for Nr. Broby – genskabte enge omkring Odense Å

Af Niels Andersen

Engene nord for Nr. Broby ligger som et helle midt i landbrugslandet og tiltrækker mange specielle fugle.
Foto: Viggo Lind.

Som et paradisisk helle breder vidtstrakte enge omkring Odense Å sig, byder sig til med afveksling i et smilende, men intenst dyrket fynsk landskab, så her tiltrækkes et specielt og artsrigt fugleliv.

Her er permanent vand, mose, eng, overdrev og landbrugsland, kort sagt, et varieret udbud af forskellige habitater, og det er tydeligt, at her vil man naturen det godt. Det kvitterede fuglene straks for, da der i området nord for Nr. Broby op mod Lundegaard blev lavet naturgenopretning i 2009. Ser man på listen over de mange hyppige fuglearter, er det påfaldende, at de forskellige arter når deres maksimum ikke bare et enkelt år, men at der i hvert af de 10 år siden projektets færdiggørelse har indfundet sig nye fuglearter, eller at de eksisterende når nye højder.

Beskrivelse

Odense Å-dalen ved Nr. Broby er blevet genoprettet ved at gensno Odense Å, som den så ud før et afvandingsprojekt for 50-60 år siden. Desuden er vandløbsbunden blevet hævet og det har betydet, at der er genopstået et større engområde, både med tørre og våde engpartier. Dertil opstår spontant i vinterhalvåret en del oversvømmelser, der så henligger som lavvandede søer vinter og forår. De tørrer som regel ud i løbet af sommeren, men der er enkelte permanente søer. Den slags landskab er en mangelvare, så engene falder bogstaveligt på et tørt sted for fuglene. De fleste engarealer plejes, det være sig ved høslæt eller afgræsning med både får og kreaturer.

Der er dog også arealer, der ikke plejes. Derved opstår et mosaiklandskab, hvor der er mange økologiske nicher tilstede og dermed også mulighed for at et rigt fugleliv kan etablere sig med mange forskellige arter.

Der er dog en slange i paradiset, nemlig jagten. Det betyder, at fuglene ikke har fred om efteråret og de store tal for rastende fugle opnås derfor udenfor den normale jagttid. Der hersker en iøjnefaldende mangel på rastefugle, så snart jagten sætter ind på svømmefugle og gæs fra september og et halvt år frem.

Ynglefugle

I modsætning til mange andre genoprettede vådområder, er der rent faktisk indvandret en del vadefugle til området. Vadefugle er ellers trængte og truede, ja nogle arter kan efterhånden helt forsvinde fra det danske landskab pga. især opdyrkning, tilgroning og mange rovdyr. I området yngler nu Vibe, Rødben og Lille Præstekrave. Desuden yngler Gråstrubet Lappedykker, Grågås, Gråand og Blishøne. På de store enge finder vi Sanglærke og Engpiber. Plettet Rørvagtel ynglede i 2018 og som noget nyt er den Sydlige Blåhals i de senere år indvandret til området.

Trækfugle

For at sige det ligeud, så er jagten helt styrende for hvilke fugle, der anvender området og hvornår. I jagttiden er området stort set tomt for rastende gæs og ænder, som først vender tilbage, når området er jagtfrit efter 1. februar.

I forårsperioden ses igen pæne flokke af svømmeænderne Pibeand, Krikand og Gråand samt fåtalligt Atlingand og Spidsand. I forårs- og sensommerperioden ses store flokke af Grågæs i området, især hvis der samtidig er vand på engene. Der ses regelmæssigt flokke af rastende Sangsvaner i området. De lavvandede søer og våde enge tiltrækker pæne flokke af Vibe, Hjejle, Tinksmed, Hvidklire, Brushane og flere andre vadefuglearter.

De mange fugle i træktiden tiltrækker så også rovfugle, hvorunder Havørnen og den Røde Glente er de mest spektakulære. Derudover ses mere almindelige rovfugle som Blå Kærhøg, Rørhøg, Musvåge og Tårnfalk.

Tallene i tabellen til højre er faktisk store tal for en inlandslokalitet, der er angivet årstal, art og maksimumsforekomst.

År	Art	Antal
2015	Knopsvane	54
2017	Sangsvane	111
2019	Blisgås	260
2009	Grågås	750
2012	Gravand	60
2019	Krikand	400
2014	Spidsand	14
2018	Skeand	26
2018	Atlingand	5
2016	Blishøne	200
2012	Temmincksryle	16
2015	Brushane	52
2012	Tinksmed	62
2016	Rødben	16
2012	Hjejle	500
2012	Vibe	520
2011	Lille Præstekrave	16
2011	Hættemåge	800
2015	Landsvale	60
2013	Sjagger	800
2012	Stær	1.000

Ved fugletårnet (se side 53) får man god besked på områdets egenart og her skiltes også med Natura 2000-tilknytningen.
Foto: Niels Andersen.

Særlige arter

Ud over disse trækfugle er der set en del specielle arter, hvoraf flere er sjældne, da de stiller store krav til omgivelserne, i parentes årstallet: Hvid Stork (2018), Sølvhejre (2019) Trane (2017), Sort Glente (2019), Plettet Rørvagtel (2018), Mosehornugle (2015), Odinshane (2015), Sorthovedet Måge (2016), Hvidvinget Terne (2014), Græshoppesanger (2019) og Flodsanger (2013).

Natura 2000-område

Natura 2000 er betegnelsen for et netværk af beskyttede naturområder i EU. Områderne skal bevare og beskytte naturtyper og vilde dyre- og plantearter, som er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene. Engene ved Nr. Broby er en del af Natura 2000 netværket og hører således til blandt kronjuvelerne af dansk natur.

Hvorfor så fuglerigt?

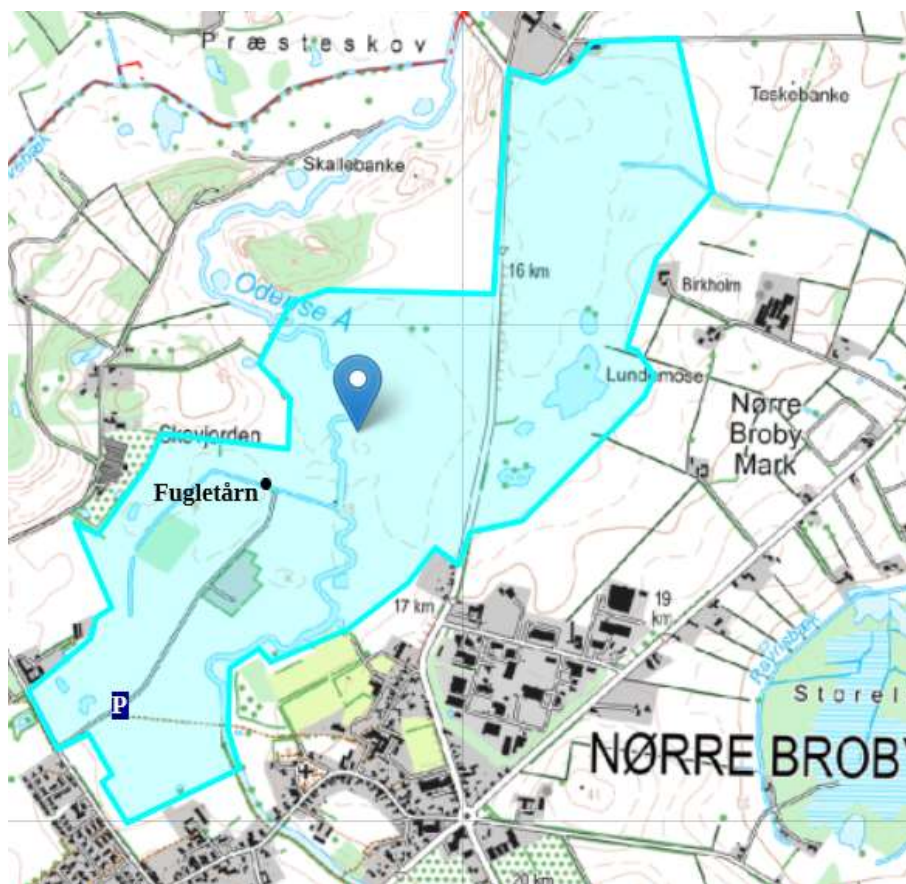
Indtil nu kan området mønstre 150 forskellige fuglearter, nogle almindelige forekommer i ualmindelig store mængder, mens andre er sjældne. Alle tilgodeses af den målrettede indsats for naturen på stedet.

Engene mellem Nr. Broby og Lundegaard ligger i et område med meget få andre enge, hvorfor alene tilstedeværelsen af store, fugtige og afgræssede enge virker tiltrækkende på de trækfugle, der flyver hen over området. Af særlig betydning er det, at nogle af engene er fugtige, og at der på engene er lavvandede søer. Langt de fleste fugle ses i forårs- og sommerperioden, da jagten holder gæs og ænder væk i jagtsæsonen.

For publikum er der gode muligheder for at nyde naturen og fuglelivet gennem et veludviklet stinet, der samtidig fører forbi et fugletårn med 8 oplysningstavler om "EU Life Nature Projekt-REGAIN. Nye vådområder Genslyngningen Odense Å." Her fortælles alt om projektet, men også om planter, fugle og andet dyreliv.

Der ses på billedet de våde enge og kreaturafgræsning. To vigtige faktorer for et rigt fugleliv. Foto: Niels Andersen.

Du finder frem til området fra rundkørslen i Nr. Broby ved at tage Østerågade, til højre ad Kohavegyden og snart viser et lille skilt vej til en P-plads. Her er du allerede midt i området, og fugletårnet rager op som et pejlemærke til besøget.

Signaturfugl: Engsnarre

Engsnarren er en meget hemmelig fugl i det danske landskab. Den er meget sjælden, idet den stiller specielle krav til sit levested, den lever meget skjult og den flygter ved at løbe væk i vegetationen i stedet for at flyve op. Derudover 'synger' den meget sent om natten, hvor de fleste mennesker sover. Den er altså ikke nogen publikumsvenlig fugl, men alligevel skal den med i beskrivelsen af engene ved Nr. Broby som områdets signaturfugl, da den har en spændende udbredelsehistorie. Den er endvidere en art, der er med på EF's Fuglebeskyttelsesdirektiv som såkaldt Bilag I art, dvs. en art for hvilken der skal træffes særlige beskyttelsestiltag. I de senere år har den måske fundet fodfæste i de naturgenoprettede enge ved Odense Å, hvor den to år i træk har bidraget til sommer-nattens kogleri.

Engsnarren er en specialist

Engsnarren er egentlig en vandhønefugl – sammen med bl.a. Blishøne og Grønbenet Rørhøne - der lever i det åbne landskab. Den yngler fortrinsvis i fugtige enge med en naturlig og varieret engflora upåvirket af kunstgødning og sprøjtegifte. Den trives sågar i kulturpåvirkede områder, men tolererer ikke tidlig høslæt i yngleperioden. Det kan være et pejlemærke i driften af engene ved Nr. Broby, at den tolererer ekstensiv græsning eller sent (august) høslæt, men ikke trives i kulturgræsser.

Det er en trækfugl, der efter endt yngleperiode i september trækker til overvintringsområderne i det østlige Afrika syd for Sahara. Den kendes mest på hannens parringskald, der er et karakteristisk *crex crex*, og som har givet fuglen dens videnskabelige navn. Stemmen høres næsten udelukkende i aftenskumringen og om natten. Derfor ses den kun meget sjældent, den holder sig desuden godt gemt i tæt vegetation, hvor den skjult løber væk fremfor at gå på vingerne, derfor skræmmes den kun sjældent op. Sker det, ses en flagrende flugt, og de rødbrune vinger lader ingen i tvivl om, at noget specielt er foregået lige for øjnene af en.

Engsnarre i sit rette element. Foto: Per Poulsen.

Herhjemme formodes bestanden i dag at ligge på omkring 200 par, men er svær at opgøre, dels på grund af artens skjulte levevis, men ligeså meget fordi uparrede, syngende hanner kan skifte plads i løbet af ynglesæsonen. Der er således en vis usikkerhed omkring ynglebestandens størrelse, hvilket skyldes, at registreringer sker ved også at tælle *crex*'ende hanner, som ikke nødvendigvis har en mage.

Engsnarre. Det er sådan, man ser en Engsnarre, når den tilfældigvis flyver op for ens fødder. Her bemærkes de for arten karakteristiske kanelfarvede vingefelter tydeligt, hvilket udelukker den Agerhøne, som man ellers troede det var. Foto: Helge Sørensen.

Bestanden

Tidligere har man antaget, at bestanden lå på hele 10.-20.000 par i år 1900, men den aftog kraftigt fra 1920 og frem, Tilbagegangen skyldtes utvivlsomt mekaniseringen af landbruget og nedgangen i antallet af egnede ynglelokaliteter. Mekaniseringen af høslæt medfører således ofte, at fuglene bliver dræbt af slåmaskinen, fordi de trykker sig. Og samtidig aftog arealer med vedvarende græs, ligesom arealerne i stigende omfang gødedes og pesticidbehandlede. I starten af 1970'erne anslås bestanden at have ligget på omkring 25-100 par, yderligere faldende til 20-30 par frem mod midten af 90'erne.

Herefter skete der igen en stigning frem mod 2003, hvor der registreredes 500 syngende hanner i alt. Genindvandringen skyldes nok i hovedsagen 'overproduktion' i landene sydøst for Danmark, samt den udbredte braklægning, som gav egnede ynglelokaliteter. Det diskuteres i øvrigt, hvorvidt stigningen også kan tilskrives intensiveret eftersøgning af denne nataktive art, men der skønnes at være tale om en reel fremgang.

Stigningen fulgtes dog atter af op et brat fald til 150-200 syngende hanner i 2004, et niveau, der nok har holdt sig siden, men med kraftige fluktuationer (således mere end 300 fugle i 2007). Tilsvarende fluktuationer har kunnet følges i de nordiske nabolande, og fremgangen frem mod 2003 menes at hænge sammen med en stigning i Østeuropa efter sammenbruddet i landbruget der, som skabte gode ynglebiotoper. Den efterfølgende tilbagegang i bestanden kan hænge sammen med forringelser af de nyopståede ynglebiotoper. Tilbagegangen er især sket som følge af den intensiverede landbrugsdrift, hvor især tilgroning, opdyrkning og dræning af de fugtige enge, og at tidspunktet for græs- og høslæt falder stadig tidligere på året.

Den danske Engsnarrebestand er i internationalt perspektiv af beskeden størrelse, da alene den europæiske bestand er vurderet til 1,3-2,0 mio. par i 2004 (BirdLife International 2004). På verdens-

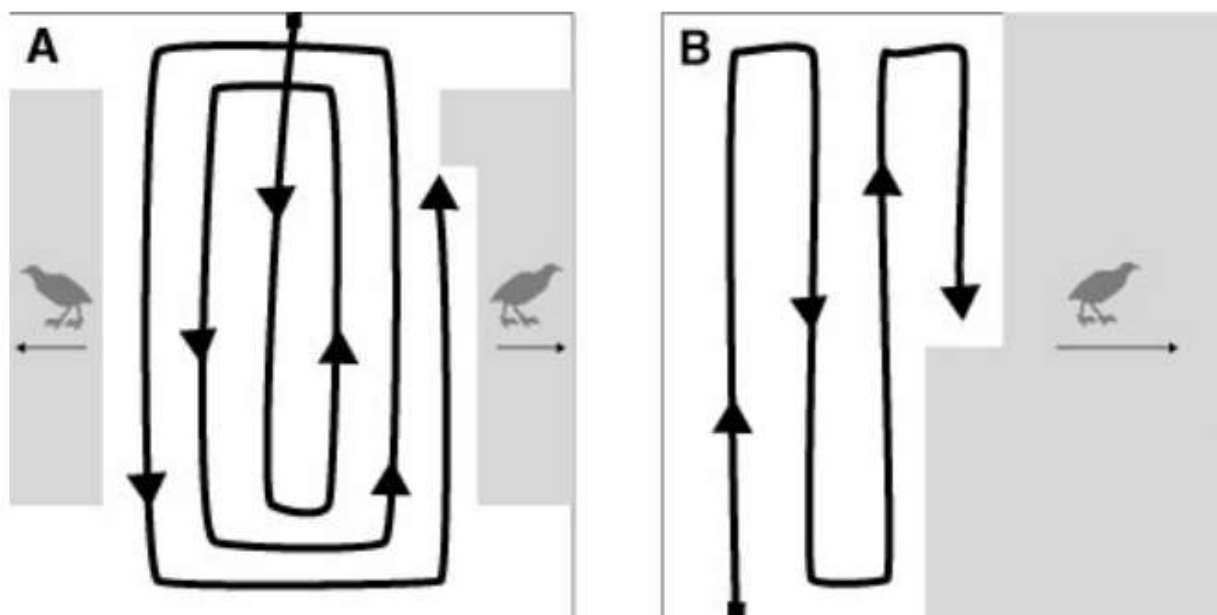
plan er Engsnarren ikke truet (IUCN 2012), men alt tyder på, at den er gået tilbage i det vesteuropæiske udbredelsesområde de sidste 10-15 år, og i Danmark er arten opført på den nye danske rødliste (2019) som 'sårbar' (VU).

Den engelske bestand, som er artens vestligste forekomst, er nok værd at fremhæve, idet det med en målrettet indsats med engsnarrevenlig drift af kerneområderne er lykkedes at få vendt tilbagegangen i begyndelsen af 1990'erne til en fremgang. Engsnarrevenlig høproduktion 3-doblede således bestanden i et engelsk forsøgsområde.

Hvis man vil hjælpe Engsnarren

For at hjælpe Engsnarren i forbindelse med driften på engene er flg. forhold væsentlige:

- Høst så sent som muligt, helst efter 1. august.
- Undgå brug af gødning og pesticider.
- Kør fra den ene side til den anden eller fra centrum af mark og ud.
- Lad en bræmme på ca. 1 meter stå uslået ind til naboparcellen, og lad nogle pletter i lavningerne stå uslået.
- Hvis man opdager et kuld unger, så læg høstruten om, så de kan få tid til at skjule sig.
- Høst engen i etaper over en længere periode, f.eks. 14 dage.
- Kreaturgræsning på Engsnarrens yngleplads bør kun ske efter høslæt og bør ikke på noget tidspunkt overstige 0,25 ungdokument/ha.

Høstmetoder. Engsnarren lever meget skjult og flyver sjældent op når den forstyrres. Ungfugle, der er under en måned gamle, og fugle der fælder fjerdragt, er slet ikke i stand til at flyve og trykker sig, når de forstyrres. Derfor dør mange Engsnarrere i forbindelse med høslæt. Ved at høste fra centrum af marken og ud A), eller ved at høste fra den ene side af marken til den anden B), mindskes risikoen for at dræbe Engsnarrere væsentlig.

For at hjælpe Engsnarren, kunne de nævnte forhold også indarbejdes i driftsplaner for engene ved Nr. Broby. Her kunne man i området lade indgå en stormasket mosaik med forskellige græsprofiler, dels afgræsning, dels forskudt høslæt (må foretages først i august og dermed acceptere en forringet foderværdi til følge, da foderværdien af hø falder fra ca. 20. juni og frem). Endvidere kunne det være en forudsætning, at høslæt foretages efter den foreskrevne 'Engsnarre-metode', det vil sige

'inde fra og ud' i spiral. Der bør også være partier i mosaikken, hvor slåning helt undlades og erstattes af afpudsning hvert 2. år, selvfølgelig efter yngletiden. Forskudt høslæt vil også kunne gavne en art som Dobbeltbekkasin. Undladelse af gødskning og pesticidanvendelse vil gavne alle engfugle.

Disse forslag med en målrettet drift bør forsøges i engene nord for Nr. Broby, så Engsnarrens *crex crex* kunne genlyde i de lyse midtfynske nætter med fornyet styrke.

Engsnarre. I perioden efter 2007 har udbredelsen af Engsnarren været stigende, men fluktuerende. Det er især intensivt landbrug og pesticider, der påvirker bestanden af Engsnarre, men også dræning, eutrofiering og græsningsophør spiller ind. Foto: Per Poulsen.